

Ролята на интелектуалната собственост за функционирането на телевизионните предприятия

Автор: Димитрина Папагалска

E-mail: dpapagalska@unwe.bg

Резюме: Настоящият доклад изследва ролята на интелектуалната собственост за функционирането на телевизионните предприятия в България. Разгледана е от една страна ролята ѝ като ресурс за осъществяване на телевизионна дейност, а от друга – като средство за защита на телевизионните продукти като самостоятелни обекти на художествена собственост. Специално внимание е обърнато и върху ролята на интелектуалната собственост за технологичното развитие на телевизионната индустрия в нейната цялост, както и за охарактеризирането на телевизионните продукти като комплексни творчески продукти. Акцент е поставен и върху значението, което имат за телевизионните предприятия: познаването на различните обекти на интелектуална собственост и техните характеристики; способността на предприятията за своевременното идентифициране на тези обекти и техните правноносителни; своевременното придобиване на необходимите права за използване на обектите при създаването и разпространението на телевизионни продукти, в които са включени тези обекти; познаване на възможните начини за управлението на тези права.

Ключови думи: телевизионна индустрия, телевизионни предприятия, интелектуална собственост, творческа индустрия

Телевизионните предприятия в България функционират в условия на силно конкурентна среда. Развитие на дигиталните технологии и възможностите, които предоставят те за разпространението и потреблението на телевизионни продукти изправят тези предприятия пред предизвикателства, преодоляването на които е от определящо значение за запазването и подобряването на пазарните им позиции. Интелектуалната собственост заема важно място за функционирането на телевизионните предприятия в т.ч. и по отношение на тяхната конкурентоспособност. Безспорно интелектуалната собственост изпълнява двукратна роля в телевизионната индустрия – от една страна различни обекти на интелектуална собственост служат като

ресурс за дейността на предприятията в нея, а от друга, продуктите, които създават самите предприятия могат да бъдат разглеждани като самостоятелни обекти на интелектуална собственост, които са изключително комплексни по своя характер.

В телевизионната индустрия могат да бъдат използвани и/или създавани обекти както на индустриална собственост, така и на художествена собственост, но характеристиките на телевизионната индустрия определят за основополагаща за развитието и функционирането ѝ художествената собственост, което е и причината телевизионната индустрия да бъде причислявана именно към т.нар. творчески индустрии. За успешното функциониране и развитие на предприятията в телевизионната индустрия са от изключителна важност два фактора.

Първият от тях е възможността на предприятията да идентифицират различните обекти на интелектуална собственост, които използват в създаването на телевизионни продукти. По този начин своевременно ще могат да предприемат необходимите действия по придобиването на необходимите права за използване на тези обекти по съответния начин (синхронизация, предаване, излъчване по безжичен път и др.) и няма да рискуват да ангажират по негативен начин отговорността на телевизията¹ при евентуално използване на чужди обекти на интелектуална собственост, за които не са уредили правата за използване.² Важно е телевизията да има предвид, че според избраните начини за разпространение на телевизионните продукти, в които са включени въпросните обекти на интелектуална собственост, е необходимо да бъдат придобити и съответните права за това. Ако телевизията е придобила единствено правото за предаване на произведение, обект на авторско право и включено в телевизионния продукт, телевизията не може да разпространява това произведение (съответно и телевизионния продукт, в който е включено ти) чрез интернет платформата си докато не придобие и правата за това. Затова в практиката паралелно със създаването на телевизионния продукт се планират и каналите за неговото

¹ Термините „телевизия“ и „телевизионно предприятие“ са използвани като синоними за обозначаване на: доставчик на телевизионни програми въз основа на програмна схема – съгласно чл. 4, ал. 2 от Закона за радиото и телевизията, Обн. ДВ. бр.138 от 24 Ноември 1998г.

² Важно е да се има предвид, че за някои произведения, обекти на интелектуална собственост, не е необходимо да се иска разрешение за използване, какъвто е случаят например с произведенията с изтекла правна закрила или с фолклорните произведения.

разпространение до крайните потребители, с което в сравнително начален етап на продукцията е възможно придобиването на целия набор от необходими права за използване по съответния начин на другите обекти на интелектуална собственост, включени в телевизионния продукт.

Вторият фактор за успешното функциониране и развитие на телевизионните предприятия е способността им да идентифицират обектите на интелектуална собственост, които са резултат от тяхната дейност. Познаването на тези обекти и характеристиките им от една страна, както и познаването на правата, които възникват за телевизията върху тях (а с това и на възможните начини за управлението им), са фактори за повишаване на конкурентоспособността на тези предприятия.

Ето защо, създаването на култура за интелектуалната собственост в телевизионните предприятия е от изключителна важност за развитието на телевизионната индустрия в България.

Нека разгледаме значението на индустриалната и художествената собственост за формирането на характеристиките на самата индустрия и за нейното развитие.

Проследявайки развитието на телевизионната индустрия в световен мащаб, ролята на индустриалната собственост не може да остане незабелязана. Пътят на технологично развитие на индустрията може да бъде проследен през постиженията на учени и изследователи от цял свят. Част от тези постижения са - метод и апарат за предаване на говор и други звуци по телеграф с помощта на електрически вълни, изобретен от Александър Бел през 1876 г.; първата електромеханична телевизионна система, изобретена от Паул Нипков през 1884 г.; предаването за първи път на движещи се изображения, демонстрирано от Джон Лоуджи Бърд през 1925 г. Тези и много други изобретения и постижения в науката допринасят за технологичното развитие на телевизионната индустрия през вековете и формирането ѝ като индустрия, създаваща и разпространяваща продукти, предназначени за масово потребление, както и като една от най-динамично развиващите се творчески индустрии и към днешна дата.

В съвременната телевизионна индустрия могат да бъдат идентифицирани следните обекти на индустриална собственост, които могат да бъдат както ресурс за дейността на телевизиите, така и резултат от нея:

- изобретения и полезни модели, чрез които технологично се развива както телевизионната индустрия, така и поддържащите я индустрии;
- ноу-хау на участниците в индустрията при създаването и разпространение на телевизионните продукти;
- търговски марки, които телевизиите използват в продуктите си или с които защитават създаването от тях продукти и с които идентифицират дейността и продуктите си пред своите конкуренти и потребители.

Обектите на художествена собственост и ролята на авторско-правната система за функционирането на телевизионната индустрия са по-лесно идентифицируеми поради творческата същност на индустрията и на продуктите от нейната дейност. Макар и тясно зависима от технологиите и възможностите, които представят те за създаване и разпространение на телевизионни продукти, основният предмет на дейност на телевизионните предприятия в България е не създаването на обекти на индустриална собственост, а на творчески продукти, които по своята същност могат да получат закрила като обекти на художествена собственост. Важна характеристика на творческите индустрии е поддържането на бизнес отношения между тях както по повод създаването, така и при самото разпространение на творчески продукти. Именно поради тази характеристика в телевизионната индустрия обектите на художествена собственост не са само краен продукт от дейността на предприятията, но и основен ресурс при създаването на такива.

Като обекти на художествена собственост, резултат от дейността на телевизиите, могат да бъдат идентифицирани:

- телевизионната програма - система от всички елементи, които създава и/или разпространява телевизията и която е носител на определено съдържание,

разпределено в часова схема. Телевизията е носител на сродни права върху програмата във функциите ѝ на организация по смисъла на ЗАПСП.³

- телевизионното предаване – вид аудио-визуално произведение. Телевизията е носител на сродни на авторските права върху телевизионното предаване във функциите ѝ на продуцент на аудио-визуално произведение⁴.
- телевизионния сериал - вид аудио-визуално произведение. Телевизията е носител на сродни на авторските права върху телевизионното предаване във функциите ѝ на продуцент на аудио-визуално произведение.

В своите продукти телевизията включва много и разнообразни произведения на художествена собственост. В зависимост от изразните средства, чрез които е създаден въпросният обект на художествена собственост, можем да идентифицираме следните обекти на художествена собственост, които телевизията използва като ресурс в дейността си:

- литературни произведения;
- музикални произведения;
- сценични произведения;
- филми;
- други аудио-визуални произведения;
- произведения на изобразителното или приложно изкуство;
- фотографски произведения и др.

Видът на произведението, което телевизията желае да използва, обуславя и спецификите, които телевизията трябва да има предвид при уреждането на съответните права за използване на тези произведения. Освен видът на произведението и срокът на действие на закрила върху него, телевизията трябва да има предвид и някои други

³ Чл. 91, ал. 1 от ЗАПСП.

⁴ Чл. 90а, ал. 1 от ЗАПСП.

спецификите при получаване на разрешение за използването на тези произведения, някои от които се отнасят например до:

- използването на произведение в непроменен или променен вид;
- използването на произведението за целите на синхронизация или преработка.

Разрешение за използване на музикално произведение в непроменен вид за целите на включването в програмата на телевизията например може да бъде дадено от съответните организации за колективно управление на права (ОКУП), но ако телевизията иска да използва част от музикалното произведение за саундтрак към новия си телевизионен сериал (по своята същност това действие представлява вид синхронизация), ще е необходимо да получи съгласие от титулярите на интелектуална собственост върху него, което не може да бъде дадено от ОКУП.

По отношение на преработката или синхронизацията на художествено произведение, телевизията може да извърши такива само след получаване на съгласието на титулярите на интелектуална собственост върху оригиналното произведение. Това съгласие отново не може да бъде дадено от ОКУП.⁵

В обобщение, наличието на многообразие от обекти на художествена собственост в телевизионните продукти дава възможност да бъдат идентифицирани два основни съставни компонента на телевизионния продукт:

- телевизионно съдържание - резултат от дейността на телевизията като телевизионно предприятие съгласно разпоредбите на ЗАПСП и ЗРТ. Това са именно телевизионната програма, телевизионния сериал и телевизионното предаване.
- нетелевизионно съдържание - резултат от дейността на участници в други творчески индустрии. Тук попадат литературните, музикалните, фотографските, сценичните и други произведения, обекти на художествена собственост.

⁵ Изключение е преработката на фолклорна творба, при която няма възможност да бъдат идентифицирани титулярите на интелектуална собственост върху оригиналното произведение

Познаването на същността и характеристиките на творческите продукти, представляващи телевизионно съдържание, както и на творческите продукти, представляващи нетелевизионно съдържание, включено в телевизионните продукти е ключово за разбирането на значението на интелектуалната собственост за функционирането на телевизионната индустрия като вид творческа индустрия. Телевизионите предприятия трябва да притежават повече от обща култура за системата на интелектуална собственост, за да поддържат своята конкурентоспособност в условията на нарастваща конкуренция и динамично променяща се пазарна среда с непрестанно развиващи се нови възможности за създаване и разпространение на творчески продукти в дигитална среда. Способността на тези предприятия да идентифицират своевременно права и обекти на интелектуална собственост, които използват или създават в своята дейност, им предоставя различни възможности за управление на тези права, чрез които да поддържат и развиват пазарните си позиции от една страна, както и бизнес отношенията си с други творчески и поддържащи я индустрии.

Информационни източници:

1. Закон за авторското право и сродните му права, Обн. ДВ. бр.56 от 29 юни 1993 г.
2. Закон за радиото и телевизията, Обн. ДВ. бр.138 от 24 ноември 1998 г.